

Гай Володимир

Стисла біографія

Володимир Гай — письменник, народився в с. Лопатинцях Жмеринського р-ну у 1910 році. Працював у редакції вінницької газети "Більшовицька правда". Репресований. Мав щастя вижити і вийти живим з лабет НКВД та описати на Заході свої поневіряння. (Помер у Нью-Йорку 17 вересня 1962 року).

Встиг написати кілька книжок: "Мандрівка у безвість", "Шукачі блакитних перлів", "У країні рабства і смерті", які вийшли друком у 1950-х роках у видавництві "Самостійна Україна" в Чикаго.

Фрагменти з його творів

Подаються окремі фрагменти з них: "До петроградського перевороту місто Вінниця була одним із тих чудових міст України, де жилося легко і в достатку. Це був край, де ніколи не відчувалося нестачі в харчах, хоч царська Росія і багатила українськими скарбами. Місто було центром осідку власників цукроварень, яких навколо Вінниці було понад 65. Чепурненькі, в розписах будиночки над річкою Буг прикрашали місто після 1900-х років економічного розвитку.

Під час національно-визвольної революції 1918 – 20 рр. багато української інтелігенції брало активну участь у визвольній боротьбі і воювало в рядах армії. Під час поразки багато українців виїхало з міста, однак чимало інтелігенції залишилося, повіривши обіцянкам більшовиків, що ніколи не будуть репресувати, і взяли участь у відбудові краю. Але населенню Вінниці довелося за ці обіцянки і легковірність дорого заплатити. У 1921 – 22 рр., після закінчення війни з Польщею, всі офіцери колишньої царської армії, багато урядовців, більшість священиків, інтелігенції, селян і робітників, військовиків, що були в українській армії, члени культурно – освітнього т-ва "Просвіта" були заарештовані і розстріляні ЧК (це ще за диктатури Леніна) в ярку між так званим "інтернаціональним некрополем" (який у 1937 році місцева влада постановила називати "Парк культури і відпочинку ім. Горького") і цегельнею (там зараз тролейбусне депо), а також біля озера в парку Грохольського біля хутора П'ятничани.

Вже перші роки "мирного будівництва" doprowadили до того, що Вінниця являла собою сумну картину запущення і пригноблення. Після скасування НЕПу стала занепадати торгівля. Місто перетворилось на великий центр збирання заготівель. Внаслідок безцеремонного хижацько – грабіжницького ставлення до селян, завдяки колективізації в 1932 – 33 рр., настав страшний голод з випадками людодства.

Працюючи в державній обласній конторі банку, мені довелося опрацьовувати документи по фінансуванню діяльності контори "Експорт хліб", який у ті роки

працював на зовнішні ринки і по надзвичайно низьких демпінгових цінах продавав мільйони тонн пшениці і цукру. А тим часом сотні тисяч тонн хліба, відібраних у селян, лежали на державних складах і елеваторах або гнили вздовж залізничних ліній.

У 1933 році я був відряджений у Москву і не бачив того страшного свавілля й розбишацтва, яке коїлося в Україні. Там у крамницях вільно продавався хліб, за яким приїжджали українці, якщо вдалося оминати заградотряди. А селянам взагалі не видавали паспортів.

Очманіли українські батьки на місцях виходили до колій з дітьми на руках, щоб якось крадькома покласти помираючих дітей у товарні вагони з надією, що вони вивезуть їх до добрих людей у місто. Тільки тоді зрозумів ставлення кремлівських сатрапів.

На праці я поводився акуратно і обережно – робив, що від мене вимагали. Ніколи не любив виступати на зборах, не встрявав в жодні дискусії, але знав що прийде час (...). Мешкав я тоді у Вінницькому районі "Слов'янка", недалеко від церкви, біля тодішнього ринку "Каліча" в націоналізованому в "житловий кооператив" приватному будинку в невеликій кімнаті. Кооператива цікавилась тільки в збиранні квартирної плати, а будинок був майже цілковитою розвалюхою. Час був важкий, я не мав багато друзів. Були 2-3 знайомих, які відвідували мене. Перед ними я іноді висловлював свої погляди на ті чи інші справи. Якось я зловив свою сусідку, яка підглядала в щілинку, що діється в моїй квартирі. То була літня жінка, яка виконувала працю двірника. Лише тоді, коли було пізно, я зрозумів, що за мною підглядали постійно. Мовчав, але це не допомагало, як і для 38 мільйонів оставшихся українців...

Часом же людина мусить хоч словом, хоч рухом чи поглядом виявляти свою думку. На це і чигає навколо нього невидна, але густа сітка сексотів НКВД. Потрапивши в її лапи, людина не може за себе ручатися. Пекельні методи цих виродків можуть з нею зробити що завгодно: трупа, засланця, жебрака – як трав'яну рослину або агента. Ніколи не треба забувати, що в СРСР є мільйони агентів НКВД – платних і безплатних. Одні і другі майже ніколи не працюють з власної волі. Атмосфера недовір'я вбиває в людині все людське і робить з неї заляканого звіра, але, слава Богу, не зі всіх.

Мене роблять злочинцем: після тривалого обшуку двома енкаведистами у мене забирають кілька світлин моїх знайомих і книгу американського журналіста Джона Ріда – "Десять днів, що сколихнули світ". Це відома в "Советі" книга видана величезним тиражем. Книга має велику передмову "самого" Леніна – що цей твір добросовісного американського спостерігача є правдивим дзеркалом "Великої пролетарської революції". Пізніше її перестали друкувати і тихенько винищили в бібліотеках. Жодного повідомлення про її заборону не було.

І ось я у слідчого в НКВД на Дзержинського №10, біля драмтеатру. Багатозначуще глянувши на мене і на книжку слідчий державної безпеки простягає мені ордера на арешт: "Відсьогодні ваша справа, а також і ваше майбутнє, листування з рідними, передача і т. п. залежить від мене... а також і від вас. Чим скоріше признаєтесь тим краще для вас". – "Але я ж нічого не скоїв, не вбив, не ограбив, не вкрав!" – рішуче

відповів я. – "Всі ви, коли потрапляєте сюди, так говорите, а потім які жахливі злочини відкриваються за такими "ягнятами" (!). Але ми, сталінські чекісти, – биті хлопці. Бачиш! Ось твоя "справа", – поплескав він долонею по товстій купі паперів і по червоній течці з друкованим написом "Дело". Я глянув і нижче побачив – своє ім'я і прізвище... Слідчий з цікавістю спостерігав, як на мене це вплинуло, і простяг добру цигарку, запропонувавши закурити. Після кількох потягнень стало легше: "Нічого, – потішаю я себе. – Ще раз розберуться і випустять..." – Слухайте, товаришу слідчий, – "Не забувайте, я вам не товариш! То по вашому виходить, що органи НКВД даремно заарештовують людей?" – "Я цього не доводжу, але у конкретному випадку зі мною трапилась прикра помилка..." – "Ой, ні! Не будь я сержант держбезпеки, коли не доведу злочину! – застрашуючи, вигукнув він, беручи ручку. – За дачу неправдивих показань ви отримаєте без суда і слідства три роки тюрми. Розпишіться, що вас попереджено за це. Тепер напишіть докладно свою автобіографію і список всіх ваших знайомих і друзів".

Скільки в'язнів у тюрмі. Внутрішня тюрма головного будинку Вінницької обл. НКВД вміщувала не менше 1 тис. в'язнів. У маленьких, 2 на 3 метри камерах, розрахованих на 2-х в'язнів, у 1937 році втискували від 20 до 24 людей. В камерах вони лише могли стояти. Пробувши два тижні у цій внутрішній тюрмі НКВД, так званому "Турподі", мене було відправлено до великої міської в'язниці, що по вулиці Привокзальній. Вона теж була вщент перенаселена. Замість 10000 в'язнів, на які вона була розрахована, у тюрмі знаходилось 30 тис. чоловік. Всі камери, коридори, бараки на підвір'ї напхані безмовними жертвами. День проходив у відносній тиші. Але з початком сутінків в'язні починають нервуватися в напруженому очікуванні нічних викликів на допит, а приречені очікують на страту. За 2 місяці перебування у тюрмі я знав 14 випадків божевілля через муки невідомості. Я продовжував знаходитись в переповненій камері довгі дні, і, здалося, про мене цілком забули. Але я потім довідався (при зустрічі з моїми свідками), що слідчий старанно працював з моїми близькими друзями і особливо з моєю сусідкою, якій була потрібна перероблена з комірчини моя квартира з протікаючим дахом. При другому допиті слідчий знов мене зустрічає "знищуючим" поглядом і кидає на стіл папір: "Читай обвинувачення!" Я дивлюсь на аркуш "документа", і літери затанцювали в очах, але вдалось прочитати кілька рядків: "активний член контрреволюційної організації, що систематично висловлював невдоволення станом в країні, чим намагався підривати міць радянської влади"... Я кричу: "Так це ж нісенітниця і провокація"! І відмовився підписувати "обвинувачення".

– Ах ти контрреволюційна гадина!... – Щось гаряче обпікає обличчя, і я лечу до протилежного кінця кімнати і простягаюсь по підлозі. Ледь відкривши очі, я відчуваю, що рука, одягнена у величезну тяжку боксерську рукавицю, опускається на моє обличчя знову.

Потім мені на голову одягають шкіряну шапку, схожу на шлем танкиста, начинений наче піском, і б'ють довбею. Здається, що мозок бовтається в черепі, як яйце-бовтун... Я чую мов на великій віддалі слова: "Признавайся, що був членом

терористичної організації!" - "Ні!". Після цього "ні" я мушу три дні їсти тільки особливо солоні старі іржаві оселедці. Коли до нестями мучить спрага, я знову чую остогидлий голос: "Признаєшся?" - "Ні!". Що не день, то стає важче. Виснажується тіло, я схуд і давно не голений, і виглядаю як каторжник. Але саме те, з яким впертим завзяттям вони вимагають від мене "зізнання", роблять мене сильнішим. Я в повній невідомості... Та мене несподівано поголено і викликано на новий допит. Слідчий оглянув моє обличчя, чи немає слідів побиття, і промовив: "Сьогодні ми даєм ставку з вашими свідками. тут ви вже не открутитесь. Рахуйте, що ви можете підписувати чи не підписувати зізнань очної ставки, це не вплине на справу". І я побачив 3-х знайомих з волі. Вони мали жалюгідний стан. Я зрозумів, що вони також заарештовані, але за що? На очній ставці "трійця" дивилась на мене спідлоба і показувала, що я "антирадянська людина". Лише один сказав, що я співчував людям, розстріляним після вбивства Кірова. Через півгодини "Іменем УРСР" Вінницька обл. спец. судова комісія без участі прокуратури присудила мене до позбавлення волі в далекі табори на 5 років. Я чую, як нерви тремтять і мозок горить, а душа роздирається, але бажання зберегти людську гідність міцнішає, і нізащо не дам видерти з мене душу і в подальшому.

Етап на північ

Вночі під великою охороною нас повели до, здавалось, безкінечного поїзду з товарних вагонів, які набили нами вщент. В кожному вагоні для перевозки худоби було 4 віконця, забиті міцними залізними ґратами. В кожен вагон вкидали по хлібині і піввідра струпілих таранівок. На більших або вузлових станціях припадало по відро - два води. 40-50 днів етапу з України до Сибіру чи Далекого Сходу доводять в'язнів до тяжкого виснаження, а то і до божевілля. Немоżliво було виспатись навіть на підлозі. Зіпсоване повітря, жарко і душно, а клозет у вигляді параші посеред вагону передається через голову. Чекай черги. Пішов 2-й місяць нашої подорожі. Тремтять, в основному стоячі ноги, вже не свої. На обличчі чорна, немов болото, борода. Пішла чутка, що завтра ешелон прибуває до якогось розподільника "Сіблагу" НКВД. Після прибуття шикують у колону шеренгами по 5-ро і попід руки, щоб вщент охлялі не падали. Нарешті перевтомлена колона зупиняється перед височезним частоколом з високими дерев'яними вежами на кутках. Зовні вся архітектура нагадує древлянське городище, і мені здається, що я перенісся в далекі, далекі минулі часи. В'язні розглядають ворота з дивним написом: "Добро пожаловать. Горношорский исправительно - трудовой лагерь НКВД". Потрапляємо всередину величезного табору. Навкруги розташовано 20 довжелезних бараків з обаболів. Всередині них суцільні дерев'яні голі трьохповерхові нари, на яких покотом сплять в'язні.

Дзвін будить арештантів о 5-й годині ранку під оскаженілі вигуки зграї бригадирів, нарядчиків, адміністраторів: "Давай! Давай!" - і обов'язково з застосуванням палиць і осліплюючих ліхтарів...

Мені довелося працювати на будівництві залізничного насипу, де в'язням щоденно надавали норму виробітку, треба було наламати, після буріння зі скелі сім кубічних метрів каменю, вантажити поступово на одноколісну тачку і відвозити за 200 метрів у

насип. Це була надзвичайно тяжка виснажлива праця. За десять годин я не завжди встигав це виробити і тому не отримував повністю хлібного приділу. За кілька днів я дуже схуд, охляв і відчув, що коли якесь чудо мене не врятує, то маю загинути... Ціною страшного каліцтва в'язні часто намагались врятувати собі життя. У 1937 році на 10 тис. рабів Ахпунського відділу "Сіблагу" було 136 випадків каліцтв. Але даремна була їх надія. Їх судили по ст.58/14, як саботаж. Ми, мільйонове населення таборів, будували височезний, понад 70 метрів насип для залізничної колії, що з'єднувала Таштагольські рудні Алтаю з так званою Гірською Шорією з новим металургійним комбінатом у місті Сталінську. Пробивали в суцільних кам'яних горах довгі тунелі, будували мости через гірські річки. Десятки тисяч людей падали і вмирали на цих клятих горношорських скелях. І все-таки чудо було, і я вижив. Під час мого звільнення, після закінчення мого строку, слідчий III відділу "Сіблагу" НКВД Салев мене наставляв: "Ми выпускаем на волю людей, перевоспитанных на честных советских граждан". Мені видано квиток до Кавказу і, як всім, "вовчий паспорт", по якому не дозволялось жити у великому місті і не більше одного місяця в інших місцях..."

[Джерело:](#) 33 канал. Автор *Олег Остапенко*